

Prof. Marc Waelkens Anısına

Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar benden Prof. Marc Waelkens'in anısına bir yazı yazmamı istediğinde onur duydum çünkü Prof. Waelkens ülkemizde arkeolojik araştırmalara özellikle disiplinlerarası yaklaşımları ile önemli katkılar sağlamakla kalmamış, benim gibi birçoğ Türk ve uluslararası öğrenciyi de eğiterek mirasının sürdürölmesini mümkün kılmıştır. Bu öğrencilerin ilklerinden olmakla her zaman gururlanmış, üniversite eğitimim bir yana arazide kazandığım tecrübe ile kendimi arkeolojik araştırmalara dair birçoğ alanda rahatlıkla ifade edebilme yetisi kazanmışımdır. Her arkeoloğun ilk defa bir kazıya katılmasına dair güçlü anıları olduğunu tahmin ederim. Benim arazi tecrübem 1991 yılında Sagalassos kazısıyla başlamıştır. Haziran ayının sonlarında sabahın erken saatlerinde babamın beni İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün Tahran Caddesi'ndeki eski binasının yan sokağında bırakışını ve ilk defa tanıştığım Prof. Waelkens ve Dr. Chris Lightfoot'un da aralarında olduğu bir grup ile İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün bir minibüsünde Ağlasun'a varışımızı hayal meyal hatırlıyorum.

O zamanlar, daha sonraki yıllarla karşılaştırılamayacak kadar küçük (18-20 kişilik) bir ekiple yürütölen Sagalassos kazısında kısa bir süre içerisinde kendimi çok mutlu ve ayrıcalıklı hissetmiştim. Takip eden 7 sezonda da Sagalassos kazısında önce lisans daha sonra da yüksek lisans öğrencisi olarak görev yaptım ve yüksek lisans tezimi de kazısını yürüttüğüm Kuzeybatı Heroon'u üzerine hazırladım. Sagalassos'taki yıllarım bana hem mesleki tecrübe hem de hayat tecrübesi kazandırdı, bugün kişiliğimde de önemli bir payı var.

Sagalassos gibi bir kazı çalışmasına dahil olduğum için çok şanslı olduğumu düşünmüşümdür. Bu şansı yaratan da elbette Prof. Waelkens'in arkeolojik araştırmalara, mesleğine ve Türkiye'ye yaklaşımıdır. Yine Sagalassos'un ilk yıllarında kazıda bulunmuş olmak ta bir şanstır çünkü ülkemizin gittikçe karmaşıklaşan bürokrasisi ve kazının büyüme sancılarından görece az nasibimi almışımdır. Prof. Marc Waelkens'in benim açımdan Türkiye arkeolojisine ve genel olarak Klasik Arkeoloji'ye en önemli katkısı arazi metodolojisini disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alarak en ince ayrıntısına kadar kurgulamış ve antik kenti geniş bir bağlamda, çevresi, sosyolojisi, jeolojisi, jeomorfolojisi, günümüz ile ilişkisi, insanı, ve hayvanı ile çalışmayı hedeflemiş olmasıdır. Bu yaklaşım kazıya yıllar içerisinde farklı alanlardan sayısız araştırmacının katılımını sağlamış, ve biz genç arkeologların perspektifini genişletmiştir.

Marc Waelkens 1948 yılında Belçika’da dünyaya gelmiştir.¹ Arkeoloji eğitimi alma kararını 6 yaşındayken Troia üzerine okuduğu kitabın yarattığı heyecan ile almıştır. Klasik Arkeoloji ve Yakın Doğu Tarihi ve Dil Bilimi eğitimini Ghent Üniversitesi’nde 1972 yılında tamamlamış, ardından “Frigya’da Kapı Biçimli Mezartaşları” üzerine doktorasını yapmıştır. Eğitim hayatının ilk yıllarından itibaren gitmeye başladığı Pessinus’ta 14 sezon çalışmıştır. Bu süre içerisinde Türkiye’ye hayran kalmıştır. 1970 ve 1990 yılları arasında Waelkens Ghent Üniversitesi ve ardından Leuven Üniversitesi’nde *National Fund for Scientific Research* araştırmacısı olarak çalışmıştır. Seksenli yıllarda Yunanistan’da Thorikos ve Provatsa, Suriye’de Apamea, ve Türkiye’de Aphrodisias ve Hierapolis kazı çalışmalarına katılmış, geniş bir coğrafyada ve farklı ekiplerle çalışarak araştırma metodolojisi konusunda tecrübe kazanmıştır. O zamanlar çalışmalarının çoğunu Frigya bölgesinde yürütmekte olan Waelkens 1982 yılından itibaren Stephen Mitchell’in yönettiği Pisidia Projesi aracılığıyla Pisidia bölgesi ile tanışmış ve 1982-1984 yılları arasında Pisidia Antiokheia’sında mimari kalıntıların belgelenmesinde ve 1986-1987 yıllarında da Kremna yüzey araştırmasında çalışmıştır. 1986’da yayınladığı doktora tezinin ardından 1988 ve 1993 yıllarında *Monumenta Asia Minoris Antiquae* serisinin 2 kitabını Stephen Mitchell, J. Potter ve Barbara Levick ile tamamlamıştır. Sagalassos’a 1986 yılında yine Pisidia yüzey araştırması kapsamında gitmiş, burada 1989 yılına kadar çalışmıştır. 1990 yılından itibaren Sagalassos’taki araştırmaları genişleterek Katolik Leuven Üniversitesi adına, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü izni ile kazılara başlamış, 1993’te de Sagalassos’un *arbölgesini* kapsayan geniş bir bölgede yüzey araştırmaları başlatmıştır. Kazı çalışmaları ilk gününden itibaren titiz bir sistematik ile sürdürülmüş, koruma ve onarım projeleri çalışmaların değişmez parçası olmuştur. Sagalassos’ta ekip yıllar içerisinde büyümüş, 2000’li yıllarda 12 farklı ülkeden katılımcı ile, toplam ekip üyesi sayısı sezon boyunca işçiler hariç 120 civarını bulmuştur. Hatta ekip o kadar büyümüştür ki tamamı yemek salonuna sığmadığından yemek zamanı kasabadaki lokantalara taşmak durumunda kalmıştır.

Ekibin bu kadar büyük olması aynı zamanda da çok farklı disiplinlerin alt projeler ile temsil edilmesi sonucudur. Waelkens, Sagalassos’da yürütülen çalışmaları “bütünsel” olarak tanımlamıştır (Waelkens 2008: 1-16). Waelkens’a göre Sagalassos’da *Bütünsel Arkeoloji*, farklı disiplinlerin geniş işbirliği ile yürütülen bir kültürel-çevresel arkeoloji yaklaşımıdır.

Bu çalışmaları sürdürebilmek için Prof. Waelkens kış aylarını seminerler ve tanıtım toplantıları düzenleyerek sponsor arayışı ile geçirmiştir. Araştırmaların geniş katılımı ve kapsamlı olabilmesini sağlamak amacıyla Belçika’da yaklaşık 800 konuşma yapmış,

1 Nezh Başgelen 2020 yılında Prof. Marc Waelkens’in yaşamını, yayınlarını, farklı alanlara katkılarını ve fotoğraflarını derlediği, *Marc Waelkens. His Studies and Publications* başlıklı bir kitap yayınlamıştır (Başgelen 2020). Burada kısaca bahsedilen yaşam öyküsü ve arkeolojiye katkılarını bu kitapta daha detaylı izleyebilirsiniz. Ayrıca, Marc Waelkens’in özellikle arkeolojide disiplinlerarasılığa katkıları *Exempli Gratia. Sagalassos, Marc Waelkens and Interdisciplinary Archaeology* (2013) başlıklı kitapta tartışılmaktadır (Poblome 2013).

üniversitesinin ve ülkesinin sağladığı bilimsel fonları Türkiye ve Belçika'dan özel sponsorların destekleri ile güçlendirmiştir. Kazıyı bir yandan Ağlasun ve Ağlasun'lulara mal etmek diğer yandan da tüm Belçika'nın gururla desteklediği bir arkeolojik araştırmaya dönüştürebilmek adına büyük çaba sarfetmiştir.

Bu çabaların somut temsilcileri; Belçika'da ki tarih ve arkeoloji severlere ulaşabilmek ve destek alabilmek için kurduğu Sagalassos Dostları Derneği ve Sagalassos'u daha geniş çevrelerde tanıtılabilmek, bölgeye ekonomik ve toplumsal fayda sağlayabilmek, Ağlasun'un turizm hedeflerine sağlıklı yöntemlerle ulaşabilmesine yardımcı olmak üzere Prof.Dr. Jeroen Poblome, Dr. Ebru Torun ve Prof.Dr. Münir Ekonomi başta olmak üzere 11 değerli üye ile Türkiye'de, 2013 yılında kurduğu Sagalassos Vakfı'dır. Vakfın kuruluşu Sagalassos'un 2005 yılından itibaren değişmeye başlayan çehresine bağlanabilir. Arkeolojik Miras Yönetimi'ni ön plana alan bir yaklaşımla bu yıllarda proje yeniden şekil almaya başlamıştır. Yeni proje tanımında "Sagalassos-Ağlasun, kültürel miras ve koruma sahalarında kullanılan anlamıyla bir 'peyzaj' olarak ve sürdürülebilir kalkınma ve sosyal inovasyon araştırmalarında kullanılan 'sosyo-ekolojik sistem' kavramıyla ele alınmaya başlanmıştır" (Torun ve Poblome 2015)

Sagalassos Klasik Arkeoloji'nin düşünsel ve yöntemsel gelişimine hem disiplinlerarası yaklaşımları, hem de arkeolojik alanların bütünsel ele alınması gerekliliğini güçlü bir şekilde temsil eden metodolojisi ile önemli katkılar yapmıştır. Diğer önemli bir katkısı ise Prof. Waelkens'in ilk günden itibaren koruma ve restorasyon çalışmalarına verdiği önem, ve arkeolojinin, korumanın etik sorumluluğunu üstlenmesi kararlılığıdır. Bu kararlılık ile projenin ilk yıllarından itibaren *anastylosis* projeleri yürütülmüş ve bir çok yapı ayağa kaldırılmıştır.

Prof. Waelkens'in 90'lı yıllardaki vizyonu ile başlayan Sagalassos Arkeolojik Araştırmaları Prof. Dr. Jeroen Poblome tarafından yürütülmekte ve bu vizyon değişerek ve gelişerek araştırma tarihindeki önemli yerini sağlamlaştırmaktadır. Bugün Sagalassos, Klasik Arkeoloji ve Anadolu Arkeolojisi alanlarında öncü bir rol oynayabiliyorsa bunun temelinde Prof. Waelkens'in ileri görüşü, sorgulayıcı ama aynı zamanda kapsayıcı yaklaşımı ve çalışma azmi yatmaktadır.

Şu ana kadar Prof. Waelkens'ı bilim insanı özellikleri ile anlattım, biraz da kişiliğinden bahsetmek kendisini anarken yerinde olacaktır. Prof. Waelkens, 17 yaşındaki halimle bana oldukça otoriter, çok çalışkan, azimli, gözü kara, bazen sivri dilli, beklentileri son derece yüksek ve arkeolojik araştırmalarını yaşamının odağına vazgeçilmez bir biçimde yerleştirmiş biri olarak görünmüştü. Gençlik hallerimizle türlü yöntemlerle kazıyı eğlenceli bir hale getirmeye gayret ederken bir yandan da gazabından kaçmamız gereken fazla ciddi kazı başkanımızdı. Sagalassos'un yaman yokuşlarında boynunda 3 fotoğraf makinesi ile açmadan açmaya koştururken uzaktan onu gözler, kimi zaman o günün bulgularını konuşmaya can atar,

kimi zaman ise, özellikle moralinin bozuk olduğunu bildiğimiz günlerde, günlük ziyaretinin getireceklerinden endişe ederdik. Onyediyi yaşımdan 26 yaşıma kadar Sagalassos’da çalışmış, adeta orada büyümüşüm ve Marc Waelkens’da buna şahit olmuştum. Zaman zaman bana bir ebeveyn edasıyla “çok değiştin” diye sitem ederken, ben aslında ona “büyümüş olduğumu” söylemeyi dilerdim. Öte yandan ben de Sagalassos’un büyüdüğüne şahit olmuştum. Birçok önemli aşamada, öncelikle arazide ama kimi zaman da çeviri yapmak, sorun çözmek, gazetecilerle konuşmak, ya da yalnızca arkadaşlık etmek için Prof. Waelkens’a eşlik etmişim. Bu görevleri severek yapmış, gelecekte bir araştırma projesini yönetecek olmayı umarak bütün dikkatimle her aşamayı izlemişim. Prof. Waelkens ciddi ve mesafeli olmasına rağmen takdir ve beğenisini ifade etmekten kaçınmayan birisiydi. Her fırsatta teşekkür eder, Türk öğrencilere, meslektaşlarına ve Ağlasunlulara saygı duyar, önem verir ve henüz Genel Müdürlük bunu bir kurala dönüştürmemişken bile ekibinde Türkiye’deki okullardan gelen öğrencilere mutlaka yer açardı. Kazının daha küçük olduğu dönemlerde ekip üyeleri ile tek tek ilgilenir, sessizce onları uzaktan izler ama gözünden hiç bir şey kaçırmazdı. Daha önce kendisi için hazırlanan *Exempli Gratia* adlı kitaptaki bölümde paylaştığım anıyı burada da tekrarlamak isterim (Erciyas 2013).

Kaziya katıldığım ilk yıllarda bir akşamüzeri Bilkent Üniversitesi’ndeki hocam Marie-Henriette Gates’den bir telefon gelmişti. Çatalhöyük kazıları öğrenci arıyordu ve M.-H. Gates beni önermek istiyordu. Eğer Sagalassos’tan sonra Çatalhöyük kazısına gidersem yaklaşık 4 ay arazide geçirmiş olacaktım. Şimdi ki eşim, o zaman arkadaşım Murat’a bunu söylediğimde sitem etmiş ve bu kadar uzun bir ayrılığı istemediğini belirtmişti. Bir yandan bu cazip teklife evet demek isterken ve bunun bana kazandırabileceklerini hesaplamaya çalışırken bir yandan da Murat’ın tepkisini değerlendiriyordum. Canım sıkılmış, yemeğe katılmayacağımı bildirmiştim. Yemekten sonra Prof. Waelkens beni çağırarak problemimin ne olduğunu öğrenmek istedi. Alacakaranlıkta mutfağın açıldığı merdivenlere, Sagalassos’un üzerine kurulduğu tepelere bakarak oturduk ve ben kendisine derdimi biraz da korkarak anlattım. Onun gibi kendisini mesleğine adanmış, belki de onun uğrunda bir aile kurmaya bile fırsat bulamamış dev bir Profesör için bu hikaye çok sıradan olmalıydı. Bana “mesleğine odaklan henüz çok gençsin, önce işini yoluna koy, ardından özel hayatını düşünürsün” diyeceğini beklerken, Waelkens bana uzaktaki dağları gösterdi ve;

“Sagalassos benim çocuğum, bu dağlar, bu köy, buradaki insanlar ailem diyorum ama istemez miydim ben de bir ailem olsun, burada yaptıklarımı onlarla paylaşayım. Hayatındaki dengeleri doğru kurmalısın, Murat iyi bir çocuk, üzme onu” dedi.

Bu sözler beni o gün çok etkiledi ve hala da etkilemeye devam ediyor. Marc Waelkens’in hayatın her alanında eşit başarı ve mutluluk yakalama öğüdü benim bugün bile yaşam felsefemin odağında. O akşam ki konuşmanın değeri ve Prof. Waelkens’in her birimizin üzerimizdeki etkisi çok büyük.

Kendisi de 2013 yılında emekli olduktan sonra, özel yaşamında, değer verdiği insanlarla, güzel sofralar da, özenle kurduğu yuvası, bahçesi, bitkileri ve kedileriyle sık sık fotoğraflarını paylaşırdı. Umarım o zamanlar kaçırmış olduğunu düşündüğü ve hasret duyduğu anları son yıllarında yaşama mutluluğuna ulaşmıştır. Hastalığı ortaya çıktıktan sonra sosyal medyada yaptığı paylaşımlarla bir kez daha bizlere yaşamı sevmeyi, cesaretle hayatı göğüslemeyi ve dirayeti hatırlattı. Ondan çok şey öğrendik umarım bizler de kendi öğrencilerimiz üzerinde bu kadar derin izler bırakmayı başarırız. Kendisini sevgi ve saygıyla anıyorum.

Prof. Marc Waelkens bir belgesel için Sagalassos'ta BRTN (=Belgische Radio en Televisie van de Nederlandstalige gemeenschap) ile röportaj yaparken. 1992.

Prof. Dr. Burcu Erciyas

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yerleşim Arkeolojisi Anabilim Dalı, Ankara Türkiye

Kaynakça/References

- Başgelen, N. (2020). *Marc Waelkens. His studies and publications*. İstanbul: Archaeology and Art Publications.
- Erciyas, D.B. (2013). Interdisciplinarity in archaeology and the impact of Sagalassos on the Komana Research Project. In J. Poblome (Ed.) *Exempli Gratia. Sagalassos, Marc Waelkens and interdisciplinary archaeology* (pp. 119-126). Leuven: Leuven University Press.
- Poblome, J. (2013). *Exempli Gratia. Sagalassos, Marc Waelkens and interdisciplinary archaeology*. Leuven: Leuven University Press.
- Torun, E. & Poblome, J. (2015). Peyzaj Olarak Sagalassos-Ağlasun, Sagalassos'ta Disiplinlerarası Arkeolojinin Gelişimi (pp. 71-88). S.Ceylan (Ed.) *Ağlasun ilçesinin alternatif turizm kaynakları (Uygulamalı bir çalışma)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Waelkens, M. (2008). Geo- and bio-archaeology at Sagalassos and its territory. In P. Degryse and M. Waelkens (Eds.) *Sagalassos VI. Geo- and Bio-Archaeology at Sagalassos and Its Territory* (pp. 1-13). Leuven: Leuven University Press.